

Ortadoğu'da Baas İdeolojisi ve Türk Dış Politikasına Etkisi (1960-1970)

(Sayfa 1-11)

Dr. Yasemin Konukcu
Serbest araştırmacı
ykonukcu2003@yahoo.com

Özet

İkinci Dünya Savaşı'ndan Ortadoğu'da siyasal değişim sonra uluslaşma süreci niteliğinde hız kazanmıştır. Uluslaşmaya öncülük eden ideolojisi ise Baasçılık olarak bilinen Arap milliyetçiliğidir. Bu çalışmanın amacı ideolojik ve reel politik olarak Arap milliyetçiliğini incelemek ve Türk siyasetine etkisini değerlendirmektir. Bu çerçevede Baas ideolojisinin iddiaları ve Mısır örneğinde politik eğilimleri değerlendirilmiştir. Türkiye'deki etkisi ise, Yön dergisi üzerinden analiz edilmiştir. Arap milliyetçiliğinin bağımsızlığını inşa etmeye çalışan ülkelere ilham kaynağı olduğu ve dönemsel olarak değiştiği gözlemlenirken, SSCB ve ABD arasındaki mücadele ile yakın ilişkisi ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Milliyetçiliği, Nasırcılık, Yön Dergisi.

The Ba'ath's İdeology in the Middle East and Its Effect on Turkish Foreign Policy (1960-1970)

Abstract

After the Second World War Political change in the Middle East had gained speed as a process of nationalization. The ideology that pioneered nationality was Arab nationalism, which was known as Ba'athism. The aim of this study is to examine Arab nationalism as ideological and real politics and to evaluate its effect on Turkish politics. In this context, the claims of Ba'ath ideology and political tendencies were evaluate in the Egyptian case, Impact of the Movement on Turkey, was analyzed by through the Yön magazine. While it was observed that Arab nationalism was a source of inspiration for the countries that were trying to build their independence and changes periodically, The close relationship between the USSR and the US had been demonstrated.

Keywords: Arab Nationalism, Nasirizm, Yön Magazine.

Giriş

Bu makalenin çalışmanın amacı 1960'lardan itibaren Baas ideolojinin Ortadoğu'daki gelişimi ve Türk dış politikasına etkisini incelemektir İki büyük dünya savaşı arasında ki dönemde (1918-1939) yaşanan ve Arap milliyetçiliğini tetikleyen gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında etkisini göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlıklarını kazanma sürecindeki Arap ülkeleri, iki savaş arası dönem boyunca şekillenen birleşme ya da birlikte hareket etme fikri temelinde ilk kez 1945'te Kahire'de bir araya gelmişlerdir. Diğer yandan bu dönemde milliyetçiliğin anlamı değişmiş ve dikkatler anayasal hükümet talebinden çok birlik, bağlantısızlık ve sosyalizm gibi hedeflere yönelmiştir Baas Partisi ideolojisi, milliyetçilik ve sosyalizm düşüncesini de miras almış ve bir sentez arayışına girişmiştir.

Ortadoğu ülkelerinde modernleşmeyi sağlayacak bir burjuvazinin olmayışı eğitilmiş subayların ön plana çıkmasına neden olduğu gibi, yabancı nüfuzuna karşı da ordunun varlığı ulusal gururun kaynağı haline gelmiştir. Diğer yandan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın bölge ülkeleri üzerindeki fiili egemenliği sona erdikten sonra siyasal iktidar yeni orta sınıfın, özellikle ordunun görüşlerini temsil eden liderlerin eline geçmiştir. (Özkoç, 2008, s 192) Ayrıca 1948 Savaşı'nda yenilerek İsrail devletinin kuruluşunun önüne geçemeyen Arap ülkeleri için bu coğrafyada kurulmuş olan ve "emperyalistlerle işbirliği içindeki İsrail'e karşı ordunun gücünün artırılması fikri de Ortadoğu'da askeri güçlerin önemini arttıran etkenlerden biridir. 1948 Savaşı'ndan sonra milliyetçi gruplar ordudaki varlıklarını arttırmışlardır. Diğer yandan Arap milliyetçileri yeniden yapılandırmayı

planladıkları ülkelerinde sömürge devletlerle ilişki içindeki geleneksel elitleri ve büyük toprak sahiplerini ancak millileştirme ve toprak reformu gibi politikalarla tasfiye edebileceklerini dşnyorlardı. Bu siyasal zellikler Mısır'ın 1950'li ve 1960'lı yıllarda belirgin şekilde gözlemlenmektedir. Bu nedenle çalışmada Mısır'da yaşanan millileşme ve uluslaşma süreci yakın plana alınmıştır. Aynı dönemde Türkiye'de kamuoyu oluşturma bakımından etkili olan Yn dergisi ekibi, özellikle Mısır tarafından atılan adımların Türkiye'nin kuruluş idealleri yansıttığı görüşünü savunmaktaydı. Bu çerçevede, çalışmada Baas hareketlerinin ideolojik dayanakları, reel politik adımları özellikle Mısır rneği üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca Türk siyasetinin 1960'lı ve 1970'li yıllarındaki genel karakteri ve yapılan tartışmalar, Ortadoğu'daki uluslaşma ve birleşme arayışı üzerinden yakın plana alınmıştır.

Bu alışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Baas'ın ideolojisinin Ortadoğu'daki serüveni Mısır rneği üzerinde ele alınmış ve bölgenin siyasal yapısına etkileri değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise, Türkiye'nin i ve dış politikasına yansımaları irdelenmiştir. Dönem olarak 1960-1970 siyasi gelişmeleri mercek altına alınmıştır.

1.BAAS HAREKETİ: İDEOLOJİ VE SİYASET

Osmanlı İmparatorluğunun okş sırasında ve sonrasında g kazanan milliyetçilik akımlarından büyük lde etkilenen ve Arap milliyetçiliğini ve sosyalizm söylemiyle birleştiren bir ideoloji olarak ortaya çıkan Baas sosyalizminin ideologu, Suriyeli Mişel Eflk'dır. Eflak, Fransa'da Sorbonne niversitesinde eğitim görmüş bir profesördür. Suriye'nin bağımsızlığına kavuştuğu 1945 yılında şam'da kurulan Arap Sosyalist Baas ("Yeniden Doğuş" ya da "Diriliş") Partisinin temel amacı, tüm Arapların tek devlet altında birliğinin sağlanmasıdır. Nasır'ın Arap sosyalizminde olduğu gibi Baas sosyalizminin de temel sloganı "sosyalizm, birlik ve özgürlüktür". (Meriç, 2006 s,13) Savaş rzgrları Ortadoğu'yu kasıp kavurarak geçtikten sonra Baas Partisi, 1948'de Ürdün, 1949'da Lübnan ve 1951 yılında Irak'ta şubeler kuran bir parti olarak hızla gelişmiştir. 1950'li ve 60'lı yıllarda, Ortadoğu'da ihtilallerle sarsılırken Baasılığın gelişmesi için uygun bir ortam bulunmaktadır. (Akad, 2002, s. 18).

Bu tespitlerden hareketle, Baas Partilerinin temeli olarak, Milliyetçilik, Sosyalizm, Anti-emperyalizm ve Pan- Arabizm kavramları ne çıkılmaktadır. Bu ideolojik eksen Baas'ın etkili olduğu ülkelerde hem iç politikayı hem de dış politikayı etkilemiş ve aynı zamanda Ortadoğu'nun siyasal yapısını ve gelişimini şekillendirmiştir.

Baas partilerinin Ortadoğu'daki etkinliği ve gerçekleştirilen ihtilaller, Türkiye kamuoyunda da büyük bir yankı uyandırmış ve entelektüellerin ve solcu grupların benzer talepleri daha yüksek sesle dile getirmelerine yol açmıştır. Bu talepler Türk "Baasılığı" diye tanımlanabilecek, Baas partilerinin karakteristik özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Aslında Arap ulusal düşüncesinin önde gelen isimlerinden olan Sati el-Hsri 1907-1908 Makedonya'da görev yapmış olan bir Osmanlı brokratu ve İttihat ve Terakki komitesine çok yakın bir isimdir. Aynı zamanda Trklk ideolojisinin mihenk taşlarından Ziya Gökalp ile el- Hsri birbirlerini yakından tanımaktadır. (Berkes, 1969, s 74) Bu durum Türk siyasal yapısı ve tarihi düşünüldüğünde Baas ideolojisinin neden etkili olduğu konusunda fikir verebilecek tarihsel bir unsurdur. Zira Türk ulusçuluğu ve Arap ulusçuluğu gerek tarihsel süreç olarak, gerekse köken itibarıyla bir birbirine oldukça benzemektedir. Örneğin Suriye'de laik nitelikteki Baas Partisi, Suriye'de faaliyete geçtiğinde Parlamentoda sandalyelerin, inançlara göre dağılmasına karşı çıkmış, ancak İslam'ı Arapılığın temel öğelerinden bir olarak kabul etmiştir. Bu durum, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki devrimlerle ve Kadro hareketi ile yakın sol kesimde büyük yankı bulmuştur. Özellikle Yn Dergisinin içersindeki bir grup aydın tarafından dile getirilen talepler, aynı zamanda çeşitli darbe girişimleri ile de hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, 1960'ların i ve dış siyasal dengesizlikleri nedeniyle, Türkiye'nin dış politika tercihlerine de bu değişim ve talepler yansımıştır.

Arap milliyetçiliğinin yükselişinde, bölge ülkelerinin içinde bulunduğu dinamikler, Soğuk Savaş dönemi ideolojik kutuplaşma ve bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin yeniden yapılanma arayışı etkili olmuştur.

2.MISIR ÖRNEĞİ

Mısır İkinci Dünya savaşından sonra, Baas ideolojisinin ilk büyük başarıyı elde ettiği ülkedir. Bu durumu Ülkenin, iç siyasal dinamikleri tercihleri ve gelenekleri ile ilişkilendirmek mümkündür (Güler, 2002, s 53).

Özellikle, büyüyen İngiliz karşıtı dalganın üzerinde yükselen Hür Subayların 1952 Temmuzunda gerçekleştirdiği darbe, Nasır'ın tek adam iktidarına giden yolun da başlangıcı olmuştur. Bu durum Mısır'ın iç ve dış siyasetinde önemli ölçüde değişikliğe neden olmuştur. Her ne kadar General Necip'in başbakanlığı devam ediyor olsa da, darbenin ilk anlarından itibaren asıl güç Nasır'dır. Nasır, popülist politikalara hız vermiş ve tek adam olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde Mısır, Sudan'ın bağımsızlığı tanınmış, SSCB ile ilişkiler güçlendirilmiş ve Bağlantısızlar Grubu'na dâhil olmuştur. (Meriç, 2006, s. 13).

Krallığa son veren ve başbakanlığa General Necip'i getiren darbenin ardından Mısır'da bir reform kampanyası başlatılmıştır. Ekilebilir toprakların yüzde onu topraksız köylülere dağıtılmıştır. 1961'de toprak mülkiyeti 100 feddanla sınırlandırılmış ve bundan daha büyük topraklara sahip olanların topraklarının üçte biri tarım kooperatiflerine dönüştürmüştür, üçte ikisi ise az toprağa sahip köylülere dağıtılmıştır. 1962'den itibaren Nasır'ın sola yönelişi ve sosyalist söylemi öne çıkmıştır SSCB'nin büyük desteği sayesinde büyük bir kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Basın, banka ve sigorta şirketlerinin yanı sıra sanayide de millileştirmelere gidilmiş ve mülk sahiplerine ağır vergiler getirilmiştir. Nasır'ın Milli Birlik Partisinin adı, Arap Sosyalist Birliği'ne dönüştürülmüştür. Ülke de Komünist Parti yasaklanmıştır. Mısır'da, "bilimsel sosyalizm" adı altında tek parti yönetiminde bir "devlet kapitalizminin" hâkimiyeti kurumsallaştırılmıştır. (Meriç, 2006, s. 14).

1964 yılında da işçi, asker, köylü, aydın ve milli burjuvazi ittifakına dayandığı ilan edilen yeni anayasa kabul edilmiştir. Geniş çaplı millileştirme ve kamulaştırmalara dayanan, toprak reformuna yönelen, fakat Sovyet modelinden farklı olarak sınıf mücadelesini kabul etmeyen "milli" bir sosyalizm anlayışı, bu dönem Mısır'la birlikte pek çok Arap-Afrika devletinde revaçtadır.(Şener, 2006,s 66-79).

Aynı dönemde, Arap halkının belleğinde Nasır, Batı'yı ve Batı düşüncesini yerle bir eden, bağımsızlığı ve Arap birliğini sağlayacak, Filistin'i "kurtaracak" etkili bir liderdir. Nasır, diğer Arap ülkelerindeki milliyetçi hareketleri de etkilemiştir. Nasır'ın adıyla anılan "Nasırcılık", dönemin en önemli ulusçuluk hareketlerindedir. İktidarı ele geçirdiği ilk yıllarda anti-emperyalist, otoriter ve milliyetçi ve bir söylemi benimseyen ve kullanan Nasır, dünyada iki kutuplu bir sistemin olduğu dönemde ayrıca "Bağlantısızlar Hareketinin"¹ oluşmasına önderlik etmiştir. Cezayir'in bağımsızlığında ve Aden'deki üslerin sökülmesinde Nasır'ın gösterdiği çabalar, Mısır'ın

¹ 14 Ekim 1964 tarihinde Kahire'de toplanan Bağlantısızlar hareketi, Nasır'ın konuşması ile açılmıştır. Bu toplantıda, barış içerisinde bir arada yaşama fikri benimsenmiştir Zengin ve fakir ülkeler arasındaki uçurumun giderilmesi, yabancı üslerin kaldırılması, Birleşmiş Milletlerin kuvvetlendirilmesi, vesayet altındaki ülkelerin kurtarılması, yeni sömürgecilikle mücadele, ırk ayrımcılığıyla mücadele, silahsızlandırma gibi üçüncü dünya ülkelerini yakından ilgilendiren pek çok konu görüşülmüştür. Aynı zamanda antiemperyalist ve az gelişmiş ülkelerin kalkındırılması konuları tartışılmıştır. Bu toplantıda, Kıbrıs konusunda Makarios'un tezini destekleyen bir tutum izlenmiştir. Yön Dergisi, Kahire Konferansı,16 Ekim1964, S 81,s 12. 1960'lı yıllarda çok sayıda eski sömürgecinin bağımsızlığa kavuşarak uluslararası sistem ve BM içerisinde yer alması ile hareket giderek güç kazanmıştır.. Bağlantısızlar Hareketi, soğuk savaş sırasında hegemonya mücadelesinde yer almak istemeyen ve kendi ulusal kalkınmasını gerçekleştirmek isteyen ülkelerin hareketi olarak gelişmiştir. Bağlantısızlar Hareketi ile birlikte Mısır'ın üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki saygınlığı artmıştır. 1970'lerden itibaren, kısmen iki kutuplu sistemin zayıflaması, hareketin ortak paydasını oluşturan sömürge durumundan kurtulmak için verilen ulusal kurtuluş mücadelelerinin azalması, kısmen de grubun üye sayısının artması dolayısı ile ortaya çıkan dağınıklık, hareketin eski prestijini yitirmesine sebep olmuştur. 1986'da Harare'de yapılan son konferans 101 bağlantısız ülke temsilci göndermiştir..www.uniportal.net

saygınlığını daha da arttırmıştır.

Nasır aynı zamanda Doğu bloğu ülkeleri ile de ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. Bu çerçevede, Federal Almanya'nın İsrail'e silah satması üzerine, Doğu Almanya ile ilişkilerini güçlendirmeye yönelmiştir. Doğu Almanya'nın lideri, Kahire'de bir devlet başkanı gibi karşılanmış ve Mısır'a 70 milyon dolar kredi vermeyi kabul etmiştir. Bu durumda Federal Almanya'yı hayli kızdırmış, Ancak Mısır'la ilişkilerini kesmemiştir. (Yön Dergisi, 5 Mart 1965, s. 101, s 13).

Nâsır 1970'te öldükten sonra yerine geçen Enver Sedat kısa süre içinde politika değişikliğine giderek özel sektörü canlandırarak, Mısır'ı ABD'nin bölgedeki yakın ortaklarından biri haline getirmiştir. Böylelikle kişilere bağlı olarak devrimsiz kurulan “sosyalizm”, yeniden kişilere bağlı olarak ve karşı-devrimsiz bir şekilde son bulmuştur. (Meriç 2006, s. 23). Baas partisi, dış politikada, tarafsızlık ve bağlantısızlığı savunmakla birlikte, olayların seyri ve Ortadoğu'da değişen dengeler sonucunda, önce SSCB'ye yönelmiş 1970'lerde itibaren ise ABD yörüngesine girmiştir. (Şentürk, 2003, s 116).

3.ARAB BİRLİĞİ PROJESİ

II. Dünya savaşından sonra, Ortadoğu'da birçok Arap ülkesi bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Daha sonra “Arap Birliği” düşüncesi de şekillenmeye başlamıştır. Bu fikir Arap milliyetçiliği ve Pan-Arabizm² fikrileri etrafında şekillenmiştir. Yaşanan Batı Avrupa sömürgeciligi ve emperyalizm deneyimi bu ülkelerin hem siyasal yapılarına hem ulusçuluk deneyimlerine (Atacan, 2004, s 17) hem de gelecek arayışlarına temel oluşturmuştur. Birlik dilekleri pek çok kez dile getirilse de somut sonuç 1958 yılında Mısır ve Suriye arasında gerçekleştirilen anlaşma çerçevesinde elde edilmiştir. Yemen'in de katıldığı federal yapı, Suriye'de 1961 yılında gerçekleşen darbe sonucunda dağılmıştır. (Arı, 2004, s 375).

Baascılar, kısa zamanda, kendilerinin sosyalizm anlayışı ile Nasır'ın sosyalizmi arasında büyük farklılıklar olduğunu görmüşlerdir. Birlik, bu şartlarda fazla dayanamamış, Suriye Mısır'dan kopmuş ve Birleşik Arap Cumhuriyeti de sona ermiştir. Suriye'nin bağımsızlığını ilk tanıyan iki ülke ise, Türkiye³ ve Ürdün olmuştur.

İkinci birleşme arayışı, Kahire, Şam ve Bağdat üçlüsü arasında gerçekleştirilen temasların sonunda 7-17 Nisan 1963 yılında Mısır'ın başkenti Kahire'de yapılan toplantı, Birleşik Arap Cumhuriyeti Federasyonunun kurulması için bir anayasa taslağı hazırlanması ile sonuçlanmıştır. Ancak Suriye'deki Baascılar ve Nasırcılar arasında ki mücadelede Nasır'ın açıkça taraf olması nedeniyle Federasyonu hayata geçirmek mümkün olamamıştır. Ağustos ayında yapılan anlaşmadan vazgeçildiği bildirilmiştir. (Arı,2004, s. 319).

Enver Sedat döneminde de Mısır, yeniden birlik denemelerine girişmiştir. 1970 Kasımında, Libya ve Sudan ile bir federasyon çerçevesinde birleşme kabul edilmiş, Federasyona 1971 yılında Suriye'de katılmıştır. 1971 Eylül ayında Mısır ülkenin adını Mısır Arap Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir. Ancak Libya'nın petrolü kullanılarak Mısır ve Suriye'nin silahlandırılması öngörüldüğünden bu düşünceye pek sıcak bakmayan Kaddafi'nin planı kabul etmemiş ve bu sebeple daha fazla ileriye gidilememiştir. (Arı, 2004,s. 375).

² Pan Arabizm Arapça konuşan ülkelerin politik birliğine hedeflemiştir. Eric Hbsbawn,1980'de Günümüze Milliyetçilik, İstanbul, Ayrıntı Yayınevi, 1993,s 164.

³ Metin Toker bu konuda Türkiye'nin düşmanca bir tutumla karşılaşması durumunda, İsrail, Ürdün ve Suudi Arabistan'la yakınlaşabileceğini belirtmiştir. Türk Hükümetin “birleşemezler” gözü ile baktığı Arap Federasyonunu önlemek için diplomatik kanallardan çaba göstermiştir. Suriye ve Mısır'ın kurduğu BAC'nin dağılmasının ardından 1961 yılında Suriye'yi ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Türk hükümetini, Nasır'ın Kürtlerin Muhtariyet hakkı konusunda söyledikleri oldukça rahatsız etmiştir. Türk hükümeti Mısır'a gayri resmi fakat ciddi bir ikazda bulunmuştur. CHP'li Konya Milletvekili, Rüştü Özalin konuyu meclis gündemine getirmiştir.“Nasır'ın Planları”, Yön Dergisi 1 Mayıs 1963, S 72

Özellikle Nasır'ın liderliği ve politikaları, bütün Ortadoğu'da olduğu gibi Türkiye'de de yakından izlenmiştir. Dönemin tanınmış iktisatçılarından Melih Tümer, Nasır'ın ekonomi politikalarını yakından görmek için Kahire'ye gitmiştir. Mısır'da yapılan ekonomik reformlar ve uygulanan sosyal politikalar ile millileştirme konusunda kaydedilen gelişmeleri değerlendiren Tümer, ekonomik ve sosyal planlama ile hedeflere daha kolay ulaşılacağı tespitini yapmıştır. Aynı zamanda, Mısır geri kalmış ülkeler için bir model olarak ele alınmıştır. (Tümer, 1961, s 19). Türkiye'de Mısır'da ki gibi bir devrim hedefleyen kesimler, Nasır'ın ekonomi politikasının yanında, dış politikasının temel dinamiklerini yakından takip etmişlerdir. Aynı zamanda, Mısır'da Ordunun ihtilal deki rolü ve ihtilal yolunun açılışı konusun da bir örnek teşkil ettiği gerekçesi ile Yön çevrelerinde Mısır ve ihtilal çok fazla üzerinde durulan bir konu olmuştur. Yöncüler mısır örneğini, bağlantısızlar hareketi içindeki rolü ve kalkınma çabaları ile Atatürk'ün yapmak istediği politik bağımsızlığı gerçekleştiren devrimci kadro olarak görmektedir. Doğan Avcıoğlu açık şekilde ifade etmiştir. "Çeşitli nedenlerle bizim yarıda bıraktığımız bu yolda, Mısır karşılaştığı önemli güçlüklerle rağmen, büyük mesafe almıştır". (Avcıoğlu, 1966, s 2).

Türkiye'de böyle bir siyasi analizin yapılmasının nedeni, Mısır'da Nasır döneminde başlayan hareketin Ortadoğu'da büyük yankı uyandırmış olması ve bağımsızlıklarını ve birliklerini pekiştirmek için çeşitli arayışlara yönelmiş olmasıdır.

4.TÜRKİYE'DE BAAS İDEOLOJİSİNİN ETKİLERİ

Batı Avrupa ülkelerinde sosyalist ve komünist partilerin giderek güçlenmesi, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Blok'unun uluslararası alanda artan etkisi, Çin'de Komünist Partinin iktidarı, Asya'nın bağımsızlığını kazanmış ülkelerinde iktidardaki güçlerin programlarında sosyalist ve milliyetçi düşüncelerin yer almasının etkileri, tüm Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de siyasal alanı etkilemiştir.

Ortadoğu'da gelişmeler Özellikle Mısır'ın ekonomik ve siyasal arenada yükselişi Türkiye'de ulusalcı sol gruplar arasında geniş yankı bulmuştur. Bu çerçevede Bir Türk "Baascılığı" anlayışı da gelişmiştir. Türk "Baascılığı" Hasan Cemal'e göre, Devletçi, Milliyetçi, ekonomide merkezi planlamadan yana, NATO'ya ve Batı nüfuzuna karşı, Üçüncü Dünyacılık ve bağımsızlık politikasını benimseyen ve bu çerçevede Washington'dan çok Moskova'ya yakın duran bir çizgiyi temsil etmektedir. 27 Mayısın hemen ertesinde, Doğan Avcıoğlu tarafından Yön Dergisinde savunulan Baas ideolojisi, kökleri Türk ulusçuluğunun bir yorumuna ve Kadrocu felsefeye dayanan, 1960'ların Marksizm'inden ve Moskova'nın kapitalist olmayan önerilerinden de etkilenerek ortaya çıkmıştır. (Alatlı, 2002, s.5).

Yön sayfalarında hareketin siyasal tezleri ve stratejisi netleştirilmeye çalışılırken Mart 1963'te Suriye'de Nasır yanlısı subayların bir darbeye iktidara gelmesini, Suriye'de Genç Subaylar İhtilalı: Birlik, Hürriyet ve Sosyalizm başlığıyla kapaktan duyulmuştur. (Şener, 2006, s 58-77).

Suriye'deki son "ihtilal" ise Yöncülere göre Türkiye'nin bölgeden tecridine yol açabilecek bir gelişmedir. Yön kadrosuna göre bölge ülkelerinin birer birer "kapitalist olmayan kalkınma yolunu" tercih etmesi böyle bir sonuca yol açabilirdi. Oysaki kapitalist aşamayı atlayarak sınıfsız topluma geçme ülküsünün ilk sahibi Atatürk'tür. Yön dergisine göre Atatürk'ün Türkiye'si bu yola girmiş komşuları tarafından tecrit edilme tehlikesi altındadır. Bundan kurtuluşun tek yolu da ancak dış destekle ayakta durabilen kapitalizmi yıkararak komşu ülkelerle aynı yola bir an önce girmekten geçmektedir. (Şener, 2006).

Yön ekibi, bütün bu gelişmeleri yakından takip ediyor ve Türkiye ile ilgili sonuçlar çıkarmaya çalışıyorlardı. Yön-Devrim Hareketinin sosyalizm anlayışında vurgulanması gereken önemli bir nokta da, sosyalizmin milliyetçi yorumudur. Hareket, başlangıcından itibaren bağımsızlık ve milliyetçilik konularında hassas olmuştur. (Şener, 2006, s.55-57)

4.1.Ordu'nun Öncü Rolü ve "Baascı" Darbe Girişimleri

Yön grubunun görüşlerinde ordu ve sivil bürokrasiye yüklenen misyonun gerekçesi Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde sosyalizmin salt işçi sınıfının ideolojisi olamayacağı anlayışındır. Sovyetler Birliği'nin 1950 ve 60'lı yıllarda az gelişmiş ülkeler için "kapitalist olmayan kalkınma yolu" stratejisini öne sürdüğü ve bu yola yönelmiş "ilerici" askeri yönetimleri desteklediği düşünüldüğünde

ve Ortadoğu’da esen Nasır Rüzgârı dikkate alındığında, Türkiye’de de bazı kesimlerde ordu öncülüğünde darbe beklentisi yükseldiği tespiti yapılabilir.(Aydın, Taşkın, 2016, s 56).

1977 yılında Sovyet Bilimler Akademisi tarafından yayınlanan bir çalışmada, Doğan Avcıoğlu için, “ulusal devrim yolu ideologu” tanımlaması yağılmış ve anti-empyralist tutumu ön plana çıkarılmıştır. Yön dergisi, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk ve Mümtaz Soysal çizgisi, Devletçiliği ve merkeziyetçiliği esas alan bir yapının düşünsel zeminin oluşturmaya çalışmışlardır. Fakat onunla da kalmamış, Ordu için de bazı ittifaklar ve irtibatlar oluşturarak, düşünceyi eylem dönüştürmeye çaba göstermişlerdir. (Şener, 2006, s 60). Bu çerçevede de ordu personelinin NATO’ya karşı çıkması için propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. (Şener, 2006, s. 269).

Bu yönde darbe arayışının ilk örneği, olarak Talat Aydemir’in girişimleridir. Aydemir ve ekibi Türkiye’nin 27 “Mayısın ruhundan” uzaklaştığı görüşünden hareket etmiştir. Türkiye’de 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 tarihlerinde Aydemir ve destekçileri tarafından iki darbe girişimi olmuştur. Aydemir’i darbeye götüren olaylar zinciri içerisinde Yön grubunun telkin ve teşvikleri de vardır. Örneğin Doğan Avcıoğlu, 22 Şubat’tan birkaç gün önce, “Türkiye, orduya dayanarak ve ordunun desteği ile geriliği ve gericiliği yenmeyi bilecektir.” demiştir. Mümtaz Soysal ise, Aydemir olayında Yön çevresinin rolünü, sonradan devrimci idealler için sıcak temaslar kurulduğu şeklinde açıklamıştır. (Akyaz, 2006, s 260-280). Bu arada Yön’ün, 1963 Mayıs’ındaki Albay Talat Aydemir önderliğindeki darbe girişiminden sonra Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından bu girişimde rolü olduğu gerekçesiyle kapatıldığını hatırlamak gerekir. (Şener, 2006, s 74).

Aydemir olaylarından sonra Baasçı ideolojinin etkilediği ikinci darbe girişimi 09 Mart 1971 tarihinde gerçekleşmiştir.09 Martçılar, bir devrim anayasası taslağı bile hazırlamışlardır. Taslağın hazırlanmasında, Baas partisi tüzüğünden de yararlanılmıştır. (Alatlı, 2002, s 446). Devrim anayasasını içeren devrim dosyası, Doğan Avcıoğlu’nun görüşlerini yansıtmaktadır. Buna göre, devrimin ilkeleri, toprak reformu, dış ticaretin, yer altı kaynaklarının, bankaların ve büyük müesseselerin millileştirilmesini içermektedir. Devlet Planlama Teşkilatı ekonominin koordinasyonu açısından kullanılması öngörülmüştür. (Alatlı, 2002, s395-409). Ancak bu çabalar Ortadoğu’da gördüğümüz gibi bir sonuca ulaşmamış, “devrimci subaylar” 12 Mart’tan sonra ordudan uzaklaştırılmıştır.

9 Mart 1971 tarihinde aydın-ordu işbirliği ve dayanışması içinde yapılması kararlaştırılmıştır. Fakat 12 Martta ordu içindeki başka bir kanat çok çeşitli nedenler ile bu girişimi ve öncülerini tavsiye etmiştir (Alatlı, 2002, s 60). Baasçı darbe girişimleri başarısı olmakla birlikte, Baas ideolojisinin temsil ettiği düşünceler Türkiye siyasetini somut olarak etkilemiştir.

4.2.Ekonomi Alanında Tartışmalar

İkinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan ulusal kurtuluş savaşlarının etkisiyle siyaset bağımsızlıklarını elde eden ülkelerin, ekonomik yönden de bağımsız olabilmelerinin ancak kapitalist olmayan bir ekonomi modeliyle ve kalkınmayla mümkün olabileceğine inanılıyordu. Esas olarak Batılı sosyalist iktisatçıların gündeme getirdiği bu tez Sovyetler Birliği Komünist Partisi öncülüğünde uluslararası sosyalist gruplar tarafından da benimsenmiştir. Mısır ve Cezayir gibi ülkelerde çoğu zaman orduyu kullanarak iktidara gelen ara sınıfların devletçiliği kullanarak kalkınma çabasına girmeleri, kamulaştırma ve millileştirme politikalarına başvurmaları ve bunlara ilave olarak toprak reformu yapmaları, bu tezin pratikteki karşılıkları olarak kabul edilmektedir. (Şener, 2006 52-58)

27 Mayıs Askeri darbesinden sonra, kabul edilen anayasada pek çok yeni atılım gerçekleşmiştir. Bu açılımlar içerisinde toprak reformunun yapılması kararı da vardır. Bu bakımdan, 1960’dan sonraki dönemlerde büyük burjuvazi ve toprak ağalığının keyfiliğine bazı sınırlar getirilmiştir. (Alatlı, 2002, s 598) Aynı zamanda Devlet Planlama teşkilatı dönemin planlamacı ekonomi mantığının bir ürünü sayılabilir. Bu noktadan sonra, Ortadoğu ‘da ki tanımlamalara uygun, “ilerici” ve “gericiler” arasına mücadele devam etmiştir. “Gerici” güçler, büyük burjuvazi ve toprak ağaları, “ileri” güçler ise, devrimci “zinde” kuvvetlerdir.

ABD ile Kıbrıs konusunda yaşanan gerginlik ve İnönü’nün “yeni bir dünya kurulur ve Türkiye bu dünyada yerini alır...” sözleri üzerine ABD karşıtı pek çok eylem meydana gelmiştir. 20 Şubat 1965 tarihinde Ürgüplü Hükümetinin kurulması üzerine, işçi hareketleri ve antiempyralist mücadele hız

kazanmıştır. Bu tarihte milli petrol kampanyası tüm ülkeye yayılmıştır. 1965’de Adalet Partisi tek başına iktidara gelmiştir. (Alatlı, 2002, s 116) Bu dönemde ABD karşıtı, NATO ve CENTO’dan çıkmayı hedefleyen ve ikili anlaşmaların fes edilmesini isteyen çok fazla protesto yapılmıştır.

1965 yılında Muammer Aksoy Petrol ve Madenleri korumak amacıyla bir derneğin kurulmasına karar vermiştir. Dernek Türkiye çapında örgütlenerek milli kaynakları yabancı sömürsünden kurtarmak yolunda çaba göstermeyi hedeflemiştir. (Yön Dergisi, 4 Ocak 1965.s 146, s 5).

1967 Aliğa Rafinerisi için SSCB’yle Ankara’da sözleşme imzalanmıştır. Ancak, millileştirme konusunda en önemli sonuç, 1978 yılında 3. Ecevit Hükümeti döneminde, Deniz Baykal’ın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olduğu sırasında, Türkiye’deki bütün bor madenlerinin işletim hakları devletleştirilerek, devlet adına işletmesi için Etibank’a devredilmiştir. Mecliste 226 oy ile kabul edilen yasaya karşı çıkararak oy kullanmadan meclisi terk edenler de olmuştur. Bunların arasında Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Korkut Özal ve Faik Türün gibi isimler de vardır. Oylamaya katılmayan Süleyman Demirel aynı zamanda, Eylül 1972 yılında, Bilecik’te yaptığı bir konuşmada borun millileştirilmesini “Atatürkçülükten ve Cumhuriyetçilikten kaçış” olarak nitelmiştir. (İlhan, 2008, 145-160).

4.3.1960’lı Yılların Siyasi Tartışmaları

Türkiye’nin 28 Mart 1949’da İsrail’i tanıyan ilk Müslüman devlet olması, İngiltere’nin ortaya attığı (MEDO) Ortadoğu Savunma Paketi projesine destek vermesi, 1952 yılında (NATO) Kuzey Atlantik Paketi’na üye olmasının ardından, 1955 yılında Bağdat Paketi’na üyelik gibi gelişmeler, Ankara’da Batı yanlısı bir Ortadoğu politikasının 1950’ler boyunca egemen olduğu göstermektedir.

1960’lı yıllarda, “iki kutuplu” politikada bir yumuşama yaşanmış ve Ankara kendi çıkarlarına uygun bir politika izleyebilme olanağı kazanmıştır. Bu dönemde gittikçe artan demokratikleşme eğilimi, hükümetlerin halk kitlelerine ters düşecek politikalarından uzak durmaya itmiştir. Türkiye’nin demokratikleşme sürecinde ilerlemesi ile Arap ülkeleri ile ilişkilerin artmasında doğru orantı vardır. Bu durum tamamen demokratikleşmeye bağlanamasa da, etkili bir unsurdur. (Yavuz, 2004 s 238).

Türk dış politikası bu dönemde küresel konjonktürün de etkisiyle ve aynı zamanda bölgesel yeni dinamiklerle, Ortadoğu’daki gelişmelere daha açık hale gelmiş, benzer siyasal, sosyal ve ekonomik talepler bu dönemde yüksek sesle dile getirilmiştir. Kuşkusuz pek çok etkenin yanında, bölgede yaşanan ve ekonomide millileştirme eğilimi ve siyasal alanda bağımsızlık fikri taşıyan ideolojik akımlardan beslenen unsurların dış politikaya da yansımaları olmuştur. Bu dönemde Baas etkisini, dış politikada, antiemperyalist, Üçüncü dünyacılık ve tarafsızlık politikalarında göstermiştir.

1962 Küba krizi ve 1965 ‘de Birleşmiş Milletlerde Türkiye’nin “yalnızlığı” Batı ile olan ilişkilerin gözden geçirilmesine yol açmıştır. Aynı zamanda 1964 yılında Kıbrıs krizi sırasında, İran, Pakistan, Arnavutluk ve ABD, BM’de Türk tezini desteklemiş, Mısır, Suriye ve Lübnan çekimser kalarak dolaylı destek vermiştir. Bunu üzerine, Mecliste Üçüncü Dünya ve Müslüman ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi gerekliliği savunulmuştur (Yavuz, 2004, s 241) Aynı nedenlerle SSCB ile ilişkiler Ortadoğu’nun diğer bazı ülkelerinde olduğu gibi tehdit algılamalarında uzaklaşarak, ılımlı bir düzeye kaymıştır. Bunun yanında,10 Ağustos 1965’te Türkiye Mısır arasındaki ilişkiler büyükelçilik seviyesine çıkarılmıştır. 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşı sırasında Türkiye Arap ülkelerini desteklemiştir (Yavuz,, 2004 s 241). Çatışma başladığında, aynı gün Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil TBMM’deki konuşmasında şunları söylemiştir:

“Hükümetimiz, birkaç hafta evvel başlayan buhranın silahlı bir çarpışmaya müncer olmaması ve ihtilafın diplomasi yoluyla sona erdirilmesi gayesiyle elinden gelen gayreti sarf etmiş ve bu maksatla ilgili taraflar nezdinde gerekli itidal tavsiyesinde ve teşebbüsünde bulunmuştur..... Bu buhranın geniş ihtilaflara meydan vermeden kısa bir zamanda yatışacağı ümit ve temennisini muhafaza ediyoruz” Nitekim Türkiye bu sırada, savaşta ağır zayıyat veren Arap ülkelerine ilaç, yiyecek ve giyecek yardımında bulunmayı ihmal etmemiştir. (Gönlübol, Kürkçüoğlu,1996. s. 594-596).

Türkiye’nin 1965 yılından beri izlediği Arap Ülkeleri ile ilişkilerini iyileştirme politikası, Eylül 1970’de Bağlantısızların Lusaka toplantısı sırasında, Makarios’un taleplerinin reddedilmesi şeklinde sonuç almasına neden olmuştur. (Yavuz, 2005, s 79).

Türk dış politikasının, tarafsız bir politika izlemesini destekleyen, sol gruplar, Doğu Sınırlarına yerleştirilen Nükleer mayınlar meselesi ortaya çıkınca, Mecliste ikili anlaşmaların araştırılmasını isteyen bir önerge vermiştir. Bu önerge AP'nin oyları ile reddedilmiştir. (Yön Dergisi, 14 Nisan 1967, s 4.) Demirel Hükümeti, Washington'a karşı bağımsız durma arzusu belirtiyorsa da, Amerikan Hükümetine sırt çevirmemiştir.

Bir parantez açarak belirtmek gerekir ki, bu dönemde Türkiye'nin izlediği dış politika sabit bir yönde seyretmemiştir yaşanan gelgitler Türkiye'nin. Baas ideolojisinden çok fazla yansıdığı Yön Dergisi içindeki Milliyetçi sol grubu etkilemiş ve farklı iktidar stratejileri arayışına sokmuştur. Doğan Avcıoğlu'na göre Demirel hükümeti İnönü'nün çok taraflı politikasından ayrılma yönünde adımlar atmıştır. Örneğin Kıbrıs konusunda, İnönü hükümeti antiemperyalist ülkelerin desteğini alarak sorunu çözmeye yönelmişken, Demirel Kıbrıs sorunun Anglosakson şemsiye altında çözmeye yönelmiştir. Aynı zamanda, Demirel Cumhuriyetçi ve devrimci Arap ülkeleri kızdırmak pahasına Arap sultanlıkları ile yakınlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda, geliştirilen İslam Paketi fikri, Bağdat Paketi deneyiminin yeni bir biçimde ihyası olarak karşımıza çıkmaktadır. Washington'un Nasır rejimine karşı İmal ettiği 500 milyon dolarlık silah satışıyla güçlendirdiği Kral Faysal'ın Ankara'yı ziyaretinden sonra⁴ Türkiye'nin "gerici" Arap ülkelerine yaklaşması Avcıoğlu'nu çok fazla rahatsız etmiştir (Avcıoğlu, "Yön dergisi,26 Ağustos 1966, S 178, s 3).

Avcıoğlu'na göre, Nasır'ın sosyalizminin yayılmaması için milliyetçiliğe karşı din kozu kullanılmak istenmiştir. Bu çerçevede, Arap Birliğine karşı İslam birliği fikri ortaya atılmıştır. İran şahının da desteklediği bu fikir, Nisan 1965 tarihinde Ankara'da CENTO toplantısında ortaya atılmıştır. Avcıoğlu bu girişimi milliyetçi sosyalizmin önünü kesmeye yönelik bir emperyalist komplo olarak değerlendirmektedir. (Avcıoğlu, 2 Eylül 1966, s 4). Avcıoğlu'na göre İnönü'den istediği desteği alamayan Faysal, Demirel tarafından hüsnü kabul görmüştür. "Türkiye Faysal ve İran Şahının Nasır la olan kavgasında taraf olmamalıdır" diyen Avcıoğlu, Petrol ve taht kavgasında Türkiye'nin taraf tutmasının uygun olmayacağı tespitinde de bulunur. (Avcıoğlu, 1966) Avcıoğlu Türkiye'nin tarafsız bir politika gütmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak Türkiye siyasetindeki etkisi nedeniyle Filistin'i de değinmek gerekir. Özellikle 1967'deki Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra Filistin'in İsrail karısındaki mücadelesi Türkiye'de solcu gruplar arasında büyük sempati yaratmıştır. 1969 yılından sonra silahlı mücadeleye yönelen gruplar Filistin'e giderek daha da aktif destek verecekler ve "gerilla eğitimi" almaya başlayacaklardır. (Şener, 2006) Emperyalizmle savaş düşüncesiyle Gaziantep'ten 13 kişilik ilk grup Halep'e gitmiştir. Daha sonra 2 ay eğitim gördükten sonra ülkeye dönüş yapmış ve Hüseyin İnan yeni bir grubu tekrar Halep'e götürmüştür. Filistin'in İsrail'e karşı giriştiği gerilla savaşında askeri yönden eğitim almak amacı ile Türkiye'den sol gruplar sempatiyanlarını bu bölgeye göndermişlerdir.(Şener, 2006, 50-53).

4.4.1970'li Yılların Siyasi Tartışmaları

1970'lerin başlarına kadar, Türkiye Arap ülkeleri ve İsrail'le dengeli ilişkiler yürütmüştür. İslam ülkelerinin desteğini elde etme arzusu ve Milli Selamet Partisinin de yükselişi gitgide Arap ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurulmasına ve Filistin konusunda Arap ülkelerinin daha çok desteklenmesi yönünde bir değişime yol açmıştır. 1977 yılında İsrail de Likud partisinin iktidara gelmesi ve bu partinin Lübnan ve diğer işgal edilmiş topraklarda izlediği sert politikalar, İsrail ile diplomatik ilişkilerin düşürülmesine sebep olmuştur. Türkiye, Filistin Kurtuluş Örgütü ve Türkiye'de faaliyet gösteren solcu gruplarla olan bağlantılarına rağmen, daha yakın ilişki içerisinde olmuştur. (Kirişçi, 2002, s 54).

Aynı zamanda İslam Konferansı Örgütü içinde aktif biçimde yer alan Türkiye, bu örgütün dışişleri bakanlar kurulu toplantısının 1976'da İstanbul'da yapılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, Filistin

⁴ Dönemin önemli gelişmeleri arasında Arap ülkeleri arasındaki siyasal rekabet göre çarpar. Sharabi'ye göre, Orta Doğu'daki devletleri devrimciler, monarşiler (anti-devrimciler) ve ana gruptakiler olarak ayırmaktadır. Arap milliyetçiliği ve Arap sosyalizmi temelli bir ideolojiye sahip olan devrimci devletler Mısır, Cezayir, Suriye, Irak; monarşiler Suudi Arabistan, Ürdün, Libya, Fas gibi devletler; ana gruptakiler ise Lübnan, Yemen, Kuveyt, Sudan, Tunus gibi devletler olarak sınıflandırılmıştır Aktaran, Şener, 2006, 58-62.

Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) resmen tanıırken ve Ankara'da diplomatik temsilcilik açması yönünde izin verilmesi ilişkilerin gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır.

1970'lerin sonlarına doğru yeni bir süreç başlamış, dönemin Başbakanı Ecevit, ambargonun devam etmesi halinde Türkiye'nin NATO'dan çıkabileceğinden söz etmeye başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin Bağılantısızlara yaklaşma ve bölgesel düzeyde ki ilişkilerini geliştirme yolunda olduğu tespit edilebilir.

SONUÇ

Arap ulusçuluk hareketleri aynı zamanda Türk ulusçuluk hareketleri ile benzer tarihsel dönemlerden ve olaylardan etkilenmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllar da birçok bakımdan Türkiye ve Ortadoğu siyasetini "Baascı" olarak nitelenen ve aynı zamanda ülkelerin iç siyasal yapısından etkilenen ideolojik yapılar etkilemiştir. Baascı iktidarların darbelerle iş başına gelmeleri ise, devrimciliği bir ilke olarak benimsemiş Türk solunun içinde çok fazla yankılanmış ve hatta Ortadoğu'da ki darbelerin karakteristik özelliklerini gösteren darbe girişimleri de gündeme gelmiştir. Ancak bu girişimler sonuç alamadan önlenmiştir.

Bu dönem Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun dış politikada ki genel eğilimleri, Bağımsız ve çok taraflı bir nitelik sergilerken, iç politikada ise, ekonomide millileştirme, Devlet eliyle gelişme ile görece artan sosyal devlet anlayışı belirgindir. Bu durum, "Baascı ideolojilerin" sol ve milliyetçiliğin birbirine eklenmediği bir siyasal anlayışı göstermektedir.

Belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise Baas ideolojisinin konjonktüre göre kendini yeniden tanımladığıdır. 1960'lı yıllarda daha sol ağırlıklı, SSCB'ye daha yakın ve ekonomide devletçilikten yana iken 1970'li yıllarda ABD'ye yakın ve ekonomide özel sektörden yana bir çizgi izlemiş olduğudur. Yine 1970'li yıllar, İslamcılığın siyasal olarak yükselişe geçtiği bir dönemi ifade etmektedir ki bu durum Türkiye'de ve Ortadoğu'da benzer özellik göstermektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin aynı zamanda bir Ortadoğu ülkesi olduğundan hareketle, iç ve dış politikasında "baascı" lığın yansımaları açıklanmış ve sonuç olarak gerek tarihsel köken ve gerekse dönemseller gelişmeler bize pek çok paralellikler kurulabileceğini göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Akyaz, Doğan, (2006), Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Alatlı, Ertuğrul, (2002) 09 Mart 1971 Antiparlamentarist- Baasçı Darbe Girişimi, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Arı, Tayyar, (2004) Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, İstanbul, Alfa Yayınlar.
- Atacan, Fulya, (2004) Otoriteryanizm Kıskaçında Mısır, Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset Ortadoğu. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Avcıoğlu Doğan, (26 Ağustos, 1966) “Demirel’in Dış Politikası”, Yön Dergisi, S 178.
- Avcıoğlu, Doğan, (11 Kasım 1966) “Çağımızda Ekonomik Bağımsızlık Mücadelesi”, Yön Dergisi, S 183.
- Avcıoğlu, Doğan, (14 Nisan, 1967) “Türkiye’nin Dünyadaki Yeri”, Yön Dergisi, S 211.
- Avcıoğlu, Doğan, (2 Eylül, 1966) “İslam Paktı ve Türkiye”, Yön Dergisi, S 179.
- Avcıoğlu, Doğan, (13 Şubat, 1963) ” Amerika ve Arap Sosyalizmi”, Yön Dergisi, S 61.
- Aydın, Suavi, Taşkın, Yüksel, (2016) 1960’dan Günümüze Türkiye Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Berkes, Niyazi, (1969) Arap Dünyasında İslamcılık, Sosyalizm Milliyetçilik, Köprü Yayınları, İstanbul.
- Ersin, Nihat, (1994) Öncesi ve Sonrasıyla Baas Partisi, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Faruk Sönmezoğlu (2004) Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der yayınları.
- Gönlübol, Mehmet, Kürkcüoğlu, Ömer: (1996) “1965-1973 Dönemi Türk Dış Politikası”, “1973-1980 Dönemi”, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Güler, E. Zeynep, (2002) Arap Ortadoğu’sunda Üçüncü Dünyaçılık: Mısır ve Nasırcılık, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hobsbawn, Eric, (1993) 1980’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Isaac, Steven, “The Ba’th of Syria and Iraq”, Oxford University, www.longwood.edu/~isaacs/Ba'th%20Excer. Erişim Tarihi[11-05.2018]
- İkili Anlaşmalar, (14 Nisan 1967), Yön Dergisi, S. 211.
- İlhan Mehmet, (2008) “Bir Ülkenin Geleceği Bor”, Gazete İstanbul,
- Kahire Konferansı, (16 Ekim 1964), Yön Dergisi, S. 81.
- Kirişçi, Kemal, Türkiye ve Müslüman Ortadoğu, Türkiye’nin Yeni Dünyası, ed. Alan Makovsky, Sabri Sayarı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002
- Nasır ve Almanya, (5 Mart 1965), Yön Dergisi, S. 101.
- Nasır’ın Planları, (1 Mayıs 1963), Yön Dergisi, S. 72.
- Özcan, Mesut, (2004) Ortadoğu’nun Etnik ve Kültürel Minyatürü, Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Özkoç, Özge; (2008) “Suriye Baas Partisi Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)”, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Petrol Maden ve Milli Sanayimizi Koruma Derneği, (14 Ocak 1965), Yön Dergisi, S. 146.
- Sever, Ayşegül, (2004) Bağımsızlıktan Bugüne Suriye Baas Partisi, Esad Dönemi ve Sonrası, Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Stork, Joe,-Ann M. Lesch, (1991) Bunalımın Arka Planı, Neden Savaş? Birlik Dergisi, S 22.
- Şener Mustafa, (2006) Türkiye’de Sol Hareket ve İktidar Stratejileri Tartışmaları, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Şentürk, Doğan, (2002) Suriye Baas Partisi ve Birleşik Arap Cumhuriyeti, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tanju M Akad, (2002) “Arap Milliyetçiliği: Baas Partisi”, Popüler Tarih Dergisi, S 18, s.42-62.
- Tümer, Melih, (20 Aralık 1961), “Nasır’ın Sosyalizmi”, Yön Dergisi, S. 11

- Yavuz, Celalettin. (2005) Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri, Ankara, ATO Yayınları.
- Yavuz, Hakan, (2004) İkcilik: Türk Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu, Türk Dış Politika Analizi, Ed Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları.